

КИТОБ – ТАРБИЯ ВОСИТАСИ

*Равшанбек МАҲМУДОВ,
фалсафа фанлари номзоди, доцент*

Бугунги кунда жамият ва халқ хизматига ярайдиган, ўзлигини, ўтмишини ҳурмат қиладиган, миллий онги, миллий ғояси, миллий мафкура руҳидаги ёшларни тарбиялаш зиёлилар, ота-оналар олдидаги энг долзарб ва муқаддас вазифадир. Биз олимлар, зиёлилар баркамол ва комил ёшларни тарбилаш учун турли хил анжуманлар, учрашувлар ўтказаямиз, янги фанлар, махсус курслар ташкил қиляпмиз, қисқаси, кўплаб қоғозларни қоралаймиз. Баркамол ва комил инсонларни қандай воситалар орқали шакллантириш борасида кўп бахслашяпмиз. Болага, ўсмирга, йигит-қизга нималар кўпроқ таъсир қилади? Комил инсон ким? Комиллик, баркамолликнинг қандай белгилари, унга етишишнинг қандай йўллари бор? Бу каби саволларга жуда кўплаб дуч келамиз. Баркамолликка эришиш йўлларида бири эса китобхонлик эканлигини эса кўп ҳам англаб етавермаймиз.

“Тараққиётнинг умумий кўламида ҳар бир халқнинг ўрни ўша халқ ўқиётган китобларнинг сони билан белгиланади” (Э.Лабуле). “Ғоят доно хатти-ҳаракатларда туғилувчи эзгу хислатларимизнинг асосий қисми учун биз китобдан қарздормиз”, - деган эди Р.Эмерсон. Демак, китоб – маънавият булоғи, китоб – дўст, йўл кўрсатувчи, ақлли – ҳамроҳ. Ёшларни китоб билан дўстлаштириш – энг долзарб вазифадир. Талаба-ёшларни китобхонликка жалб қилиш бўйича Гулистон давлат университетида муайян ишлар қилинди ва қилинмоқда. Университет таъмирланишидан олдин барча, 20 та кафедрада кичик кутубхоналар ташкил қилинган эди. Талабалар турар жойларидаги “Маънавият ва маърифат” хонларида кутубхоналар мавжуд эди. Университет кутубхонасининг ўзида илмий ходимлар, аспирант-стажёрлар хоналари, диссертация, авторефератлар заллари ташкил этилганди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғибот қилиш бўйича комиссия тузиш тўғрисида” ги Фармойиши дилимиздаги, қалбимиздаги ниятларимизни амалга оширишда асосий дастуриламал вазифасини бажаради. Чунки оилада китобхонлик муҳити бор бўлса, фарзанд ўқимишли бўлиши қадимдан маълум. Абдулла Қодирий, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор, Ҳамид Олимжон ва бошқа кўплаб ижодкорлар ота-оналари, бувилари, устозлари эртақлар, дostonлар ўқиб, айтиб берганликларини ёзганлар. Инсонни шахс сифатида шаклланишида китобнинг роли беқиёс эканлигини Президентимиз Фармойишида алоҳида кўрсатиб ўтилган.

2000-2010 йилларда университетда “Китобхон талаба” танлови уюштирилган эди. Талабалар, профессор-ўқитувчилар ўқиши зарур бўлган 467 номдаги турли хил мавзулардаги китобларни ўқитиш ташкиллаштирилган эди. Талаба-ёшлар ўқиши учун Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти Ислom Каримовнинг илмий-сиёсий, фалсафий асарлари, “Мутафаккирлар асарлари”, “Жаҳон адабиёти”, “XXI аср ўзбек адабиёти”, “Оммабop асарлар”, “Диний-илмий, маърифий адабиётлар,” “Тўпламлар”, Сирдарё вилояти ижодкорларининг асарлари мутолаага тавсия этилган эди. Талабаларнинг бу китобларни ўқиган ёки ўқимаганлиги махсус комиссия, “Маънавият ва маърифат” маркази мутахассислари орқали ҳар ойда “Мулоқот” дарсларида, “Маънавият кунлари” да назорат қилиб борилган. 1-4-курсларда қайси китоблар ўқилиши зарурлиги бўйича иш олиб борилган. “Китобхон талаба” танлови ҳар уч ойда яқунланган эди.

Халқимизда дунё тилсим, унинг калити – китоб, деган ибора бор. Бугунги ёшлар кўп китоб ўқимай қўйишди. Бу ҳеч кимга сир эмас. “Ёшлар китоб сотиб олмайдиган бўлиб қолишди”, “Ёшлар видеога берилишди”, “Ёшлар интернетга кириб кетишди”, деган надоматли гаплар кўп бора такрорланадиган бўлиб қолди. Лекин кўпчилик аҳволни била туриб нолийди, холос. Хўш, аҳволни яхшилаш йўлларида излаш, топиш лозимми, йўқми?

Ёшлар бугунги кунда қайси китобларни севиб ўқийди? Ҳар 100 нафар талабадан қандай китоб ўқиганлиги сўраганда 100 % “Шайтанат”ни, 40-50 % Ғаззолий, Румий, Қодирий асарларини ўқиганлигини айтишган. Демокриманки, китоб ўқиш ҳам инсоннинг ёш хусусиятига, онглилик даражасига боғлиқ. Китоб ўқишга ёшларни ўргатиш зарур ва шарт.

Талабалар ва ўқувчилар кизикувчан бўлишади. Биз жисмоний маданият йўналиши, ижтимоий-иқтисодий факультет талабаларига Алишер Навоий, Бобур, Машраб ғазалларини ёдлашларини тавсия қилардик ва белгиланган муддатда сўрардик.

Юқорида айтилганлардан келиб чиққан ҳолда ёшларни китоб ўқишга жалб қилишни боғчадан, оиладан бошлаш лозим. Ўзбекистон Қаҳрамони, машҳур адабиётшунос ва таржимон Озод Шарофиддинов ўз уйида оилавий китобхонлик ташкил қилган эдилар. У оила аъзоларидан қайси китобни ўқиб тугатганини сўраб турган. Бунинг учун боғчаларда болалар ёши, психик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда кичик кутубхоналар ташкил қилиш, шунингдек, мактаб кутубхоналари фаолиятини янада жонлантириш зарур. Ҳозир битта бадиий китоб камида 10000 дан 30000 сўмгачадир. Фарзандига бадиий китобнинг ўртача нархи сотиб олиб, совға қилишга ҳамманинг ҳам имконияти йўқ. Шунинг учун ҳам мактаблар, коллежлар, лицейлар, ахборот-ресурс марказлари энг янги бадиий, илмий-оммабоп китоблар билан бойитилиши зарур. Китоб – маънавий бойлик. Китоб инсонларни ўтмиш билан таништиради. Китоб инсонларни келажаги билан юзлаштиради. “Соғлом авлод тарбияси барчамизнинг муқаддас инсоний бурчимиз”. “Биз фарзандларимизнинг баркамол руҳий дунёси учун, уларнинг маънавий-ахлоқий жиҳатдан етук, жисмонан соғлом бўлиши учун доимо қайғуришимиз, курашмоғимиз зарур”, - деган эди Биринчи Президентимиз Ислам Каримов.

Баркамол инсон жамиятдаги тараққиётни кўра оладиган, иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, эстетик, диний, экологик, касбий, жисмоний билимга эга бўлиши шарт. Бу билимларни эса инсонга китоб беради. Инсон ўз-ўзидан баркамоллашиб қолмайди. Китоб – инсонни баркамоллаштириш воситаларидан биридир.

Китоб – инсонларда ижобий ва салбий фазилатларни вужудга келтиради. “Китобсиз уй – жонсиз танадай гап”, - деган эди файласуф Цицерон.

Китоб инсонларда ватанпарварлик, эркинлик, инсонпарварлик, миллий ифтихор, меҳнатсеварлик, иймон-эътиқодлилик, ҳалоллик, ахлоқий поклик, фаросатлилик, одиллик, биродарлик, билимлилик, онглилик, ҳурфикрлилик, фидойилик, байналминаллик каби энг зарур фазилат, хислатларни шакллантиради. Лекин китоб ўқи, уни фойдаси кўп, деган гапларни айтиш билангина барча китобхон бўлиб қолмайди. Ҳамма китоб дўконларидан китоб сотиб олавермайди. Айтмоқчимизки, китоб ҳаёт учун зарур экан, уни ўқишни ҳаётини эҳтиёжга айлантириш усуллари кешф қилишимиз зарур.

Японияда университет кутубхонасига кириб қанча вақт шуғулланишига қараб ўқув юрти талабаларига устама рейтинг бали қўшилар экан. Биз ҳам бу усулдан фойдалансак ёмон бўлмас эди. Бу ҳам талабаларни кутубхонада шуғулланишлари учун бир рағбатлантириш йўли бўларди.

Китоблар қиммат, кутубхоналар бўм-бўш, китоб кам деб баҳона топамиз. Кутубхоналарни бойитиш учун нима ишлар қияпмиз. Кутубхоналар фаолиятини яхшилаш, соҳа мутахассисларни кўпайтириш зарур.

Университетимизда анча муддат ишлаб, шу ерда фан доктори, профессор бўлган, “Халқ таълими” журнали собиқ бош муҳаррири Жўра Икромов бутун умри давомида тўпланган барча ноёб китобларини Алишер Навоий номли кутубхонага совға қилган. Ёки филология фанлари докторлари, профессорлар Худойберди Дониёров ва Акрам Каттабековнинг фарзандлари тўплаган ўн минглаб китобларини университет ахборот-ресурс марказига топширгандилар, натижада уларнинг номида алоҳида ўқув-қироатхона ташкил қилинган эди. Ўқув-қироатхона ҳамиша талабалар билан гавжум. Агар олимларимизнинг фарзандлари ўз уйларидаги ҳеч ким фойдаланмаётган ўн минглаб китобларини мактаб, коллеж, лицей кутубхоналарига, ахборот-ресурс марказларига,

болалар боғчаларига совға қилишса, бу катта савобли иш бўларди. Кутубхоналарнинг китоб фондлари анча бойирди.

“Мен билмаслигимнинг билимдониман”, “Билишга интилмаслик уят”,- деган эди мутафаккир Абу Али ибн Сино.

Хулоса шуки, китобхонликни ва фарзандларимизни, талабаларни китоб ўқишга жалб қилиш масаласини фақат анжуман ёки мақолалар орқали ҳал қилиб бўлмайди. Бу каби энг долзарб, эзгу иш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Юрт, Ватан тақдирига бефарқ бўлмаган ҳар бир фуқаро буйруқ, қарорлар кутмасдан имкониятидан келиб чиқиб, баркамол инсон тарбиясига ўз ҳиссасини қўшиши шарт. Боғча, мактаб, қишлоқ кутубхоналари заҳираларини бойитишга эътибор қаратилса, нур устига аъло нур бўлар эди. Демак, илм-ўзликни билмакдир. Китоб ўқиш йўли ўзликни англаш йўлидир.